

1. VZTAH MEZI POHLAVÍMI

Současná organizace vztahu mezi pohlavími se vyznačuje především genderově specifickou dělbou práce při materiální a přirozené reprodukci. Mužům je vyhrazena materiální, ženám pak přirozená reprodukce (srov. Beck-Gernsheim 1978; Ostner, Beck-Gernsheim 1979). Tato historická konstrukce zakládá tím, že mužům garantuje privilegovaný přístup k veřejným zdrojům, především k pracovnímu trhu, současnou společenskou nerovnost pohlaví. Podmiňuje právní konstrukci muže coby živatele rodiny (srov. Atkins, Hoggett 1984: 101nn.), kterého jeho povinnost starat se o materiální blaho rodiny opravňuje k upřednostnění před ženami při zprostředkování pracovního místa (*ceteris paribus*). Tomu odpovídá konstrukce mateřské role, která zahrnuje představu, že přirozená reprodukce, tzn. rození a odchováání dětí, je soukromá záležitost. Tato role poutá ženy k domácnosti, ve které mohou současně uspokojovat fyzické a psychologické potřeby „živatele rodiny“ (srov. Heinsohn, Knieper 1974: 69). Substinenční prostředky pro svou vlastní reprodukci dostávají ženy výměnou za své služby soukromému muži oproti části jeho služeb na veřejném pracovním trhu. To je uvádí do vztahu osobní závislosti, která trvá i v případě, kdy jsou samy nuceny přispívat k obživě rodiny výdělečnou činností.

Skutečnost, že se služby žen již dávno neomezují na soukromou reprodukci, by měla vést k vyvrácení výše řečeného. Že se tak nestalo, je dáno tím, že ve struktuře pracovního trhu dosud přetrvává znevýhodnění žen. Jednak mají ženy přístup jen k činnostem, které byly sice z domácnosti vyčleněny, jednak spočívají tak jako tak v péči o druhé (srov. Kickbusch 1984). Podle měřítek industriální masové výroby se jedná o neproduktivní činnosti, které proto „mohou“ být odměňovány pouze skromně. Kromě toho je pracovní trh organizován „duálně“:

strukce obsahuje vlastnosti, které jsou často binárně přiděleny mužským a ženským bytostem. Muži a ženy je však nemají ze své podstaty a normativní představa, že by je měli mít, ve skutečnosti vůbec neodpovídá. V našem kontextu je třeba stanovit, že „gender“ není omezen na konstrukci sexuální identity, nýbrž vlastně produkuje duální „mužské“ a „ženské“ společenské instituce (srov. Butler 1990).

(Feministická a genderová teorie angloamerická nebo i česká samozřejmě mezi „pohlavím“ [angl. *sex*] a „genderem“ rozlišuje. Autorčino volání po rozlišení je způsobeno tím, že píše v německém jazykovém prostředí, ve kterém se, ač jsou genderová studia velmi rozvinutá, zpravidla používá jen termín *Geschlecht* k označení pohlaví i genderu a rozdíl mezi nimi se odvozuje z kontextu – pozn. ed.)

Disponuje na jedné straně centrálními nezbytnými, a proto dobře placenými pracovními místy, která předpokládají vysoce vzdělanou, spolehlivou a disciplinovanou pracovní sílu. Na druhé straně se musejí obsazovat i pracovní místa, na kterých se vyrábějí produkty se silně kolísající poptávkou; sezonní místa; místa, na nichž jsou vykonávány sice nutné, ale neproduktivní práce (nepřínášejí žádnou nadhodnotu); práce, které jsou špinavé, vystavené nepřízní počasí nebo které jsou nebezpečné. Tyto pozice jsou nestabilní a špatně placené. Alokace pracovních sil pro takové práce je zdůvodněna „věcnou nutností“ produkce a přidělování pracovní síly je ospravedlněno askriptivními znaky, jako je národnost, rasa nebo právě gender (srov. Willms-Hergett 1985: 55nn.). Závislost žen na mužích je zde reprodukována tak, že odměna za práci žen je nižší než náklady na jejich vlastní reprodukci (srov. Bennholdt-Thomsen 1981: 35nn.).

Dělba práce jakožto základ materiální nerovnosti pohlaví se nejeví jako vědomá konstrukce. Je tak zastřena akceptací svého přirozeného původu a nezměnitelnosti, že se reprodukuje jakoby sama od sebe. Vyloučení žen ze samostatného přístupu ke zdrojům je symbolicky prezentováno jako pravý opak, a sice jako velkorysá participace žen na bohatství mužů.

Kromě materiální nerovnosti je status quo vztahu mezi pohlavími ražen mocenskou nerovností, která je v dělbě práce a zdrojů již obsažena, plně se však neprojevuje. K její reprodukci přispívá sociální kontrola.

2. SOCIÁLNÍ KONTROLA

Sociální kontrolou se zde v úzkém slova smyslu rozumí činnost institucí, jejichž manifestním cílem je zabývat se odchylkami z rutiny. Nezabýváme se tedy „*primary ordering rituals*“ (jako např. výchovou nebo přímo produkci norem), nýbrž pouze rituály, které mají znovu vytvořit narušený řád (srov. Pfohl 1981: 75). Výběr níže sledovaných kontrolních institucí není v žádném případě úplný, omezuje se pouze na formální instituce trestního práva, psychiatrie, somatické medicíny a na oblast tzv. neformální kontroly.⁵⁷

⁵⁷ Pro úplnost bychom museli diskutovat i o sociální kontrole ze strany institucí sociální pomoci. Z její klientely můžeme soudit na její funkci: U „žen“ regulují a kontrolují namísto pracovního trhu, u „nezadaných žen“ nahrazují kontrolu ze strany manžela.